

biológiai és intellectuális-morális evolutiónk együttesen fog végbe-menni. A távolabb jövő nemzedékei magasabb rendű typushoz tartozó sociális emberek lesznek, a minék folyamata feltartóztatlan.

Melegen ajánljuk kiváló hazánkfia testes művét olvasó közönségünk szíves figyelmébe.

—k —s.

KÜLÖNFÉLÉK.

Bocskay szabadságharcza történetéhez.

Épen 300 esztendeje, hogy Bocskay István Magyarország szabadsága megmentése érdekében kardot vont és azt addig hüvelyébe vissza nem tette, míg az 1606-ban megkötött bécsi békében országa és nemzete régi jogait nem biztosította.

E szabadságharcz emlékei reánk nézve most kétszeresen becsek és actualisak. Ezekhez kívánok adalékokkal járúlni.

Bocskay levelezésének egy része a Történelmi Tárban jelent meg Szilágyi Sándor közlésében, s más része újabban a Károlyi Árpád szerkesztésében megjelent Magyar országgyűlési Emlékekben. Leveleinek nagy része a Felvidék levéltáraiban várja a kutatót. Bars vármegye levéltárából jegyeztem ki magam is néhány levelet, melyek a fölkelés történetéhez némi adatokat szolgáltatnak.

Bocskay fegyvereit kezdettől fogva szerenese kísérte. 1604. november havában diadallal vonul be Kassára s az 1605. év első napjaiban már Felső-Magyarország nyugati megyéiben lengenek zászlai. Januarius 14-én kelt levelével felszólítja Bars megyét, sorakozzék zászlaja alá.

A felhívó levél, melyet a megye közgyűlése januárus 29-én tárgyalt, s hiteles másolatát az 1605-iki jegyzőkönyvébe iktatta, így szól:

I.

Stephanus *Botskay* de Kys Maria, dominica miseratione Princeps Transsylvaniae, partium Regni Hungariae Dominus et Siculorum Comes etc. Reverendissimi, Reverendi, Magnifici, Generosi, Egregii

et Nobiles Domini, Amici nobis observandissimi, Salutem et benevolentiae nostrae commendationem.

Nyilván lehessen pedig Kegyelmeteknek több keresztyén atyánkfiaival együtt nemzetségünknek régi szabadságáért miképpen indultattunk fel és minemű előmenetekkel látogatott legyen Isten ez ideig bennünket. Mivelhogy pedig ez dolog annyira ment Isten akaratjából, hogy hadaink immár Kegtek felé közelgetnek, nehezen kételkedünk, hogy sokan kegtek is úgy, mint igaz Magyarok hozzánk és Nemzetségünkhez jó akarattal nem volna; mindazonáltal akarom mégis kegteket levelünk által megtalálni, hogy ha kik tőlünk idegenek volnának is, értvén jó akaratunkat az közönséges jóból magokat ne vonogatnák és magok kárt magoknak ne tennének. Kérjük azért fejenkint szeretettel és intjük kegteket, hogy kegtek úgy mint igaz Magyarok ilyen jó indúlatból ne vonogassa magát, sőt közönségesen egygyütt velünk serkenjen fel immár kegtek is és tekintse Nemzetségünknek sok időtül fogván való sulyos igáját, vegye eszében kegtek minden szabadságunknak megromlását és hazánknak naponként való pusztulását és vesse le nyakárul az kemény igát, melyben Isten után kegteknek mostan jó módja vagyon, csak kegtek az mi kapitánunkkal Rédey Ferentzcel értsen egygyütt, elhívén kegtek bizonyosson, hogy valamiből és valamikor kívántatik mi is minden segítséggel s oltalommal leszünk kegteknek. Végezetre nem csak assecurálunk mindenkit jószága, szabadsága és minden marhája felől, sőt annak fölötte minden jó akaratunkat ajánljuk kegteknek. Ha peniglen kegtek ez közönséges jóban velünk egygyütt nem akar érteni, mi mind Isten s mind pedig ez világi emberek előtt ment emberek leszünk, hogy nem mi, hanem kegtek maga leszen az magok romlásának oka, mert mi általán fogva, hogy az alkalmatosságot kezünkből ki nem botsáttjuk, hanem continuálni akarjuk dolgunkat, Istent segítségül híván.

Dominationes Vras bene et feliciter valere desideramus.

Datum in Civitate nra Cassoniensi die 14. Januarii 1605.

Stephanus Botskai.

Michaël Káthai.

II.

Boeskay elküldötte Barsmegyébe kapitányát, Rédey Ferenczet, egy derék haddal. Rédey előzőleg maga is írt a megyéhez s szép szavakkal biztatja, álljon ura zászlaja alá. A levél (Protoc. congreg. com. Barsiensis A. 1605.) hiteles másolatban így szól:

Reverendissimis, Reverendis, Magnificis, Generosis et Egregiis Nobilibus dominis Praelatis, Comitibus, Vicecomitibus, Judicibus et

Universitatis Nobilium Comitatus Barsiensis etc., dominis mihi observandissimis.

Szolgálatomat ajánlom Nagtoknak, ti kegteknek fejenkint, mint Nemes Vaarmegyének. Istentől kívánom Nagtoknak és ti kegteknek országában, vaarmegyéjében, és minden és sok esztendeig való szerencsés megmaradássit.

Nagtoknak és ti kegteknek egész vaarmegyét minemű becsületes levele által találta legyen meg az én kegyelmes Urunk, az tekintetes és ngos Botskay István, az ő naga böcsületes leveléből Nagtok és kegték megérti büségesen. Az is nilván vagyon Nagtoknál és kegtéknél is az én kegyelmes Uram minemű derék haddal bocsátott légyen engem erre az földre. Annak okáért, hogy bizonyosan végére mennék, kiesodák akarnának az keresztyén Magyar Nemzet ő Naga fel indult jó akarattal egyet érteni és kik nem: azért az én kegyelmes Uram kegyes és jó akarattal való intése mellett az Magyar Nemzethez, Nagtokat és ti kegtéket kérem, mint Nemes Vaarmegyét, meggondolván szép lakóhelyeit, szép tartományit, azokban való kedves állapotit, mutassa Nagtok és ti kegték az én kegyelmes Uramhoz való hűségét és aggyon bizonyos jó választ. Tartsa meg az Ur Isten ti Nagtokat és kegyelmeteket sok esztendeig békességes jó egészségben.

Datum ex civitate Corponensi, 26 Januarii, Anno 1605.

Nagtoknak és Kegeteknek
jó akarattal szolgál

Rédey Ferencz.

III.

Boeskey Istvánt a szerencsi gyűlés 1605 ápril 20-án Magyarország fejedelmévé kikiáltotta. A győzelmes hadakozások sok előkelő férfiút szereztek meg Boeskey ügyének. Neki ajánlotta föl szolgálatát az öreg Báthory István országbíró, Rákóczy Zsigmond és Illésházy István a sok közül.

Boeskey Illésházyt kincstárnokká és a dunamelléki tartományok főkapitányává nevezte ki. Hatalma a nyugati megyék közt Bars megyére is kiterjedt, ő volt a legmagasabb forum a fejedelem nevében, a mint azt a következő hiteles másolatú levele is mutatja. (Protoc. congr. com. Barsiensis. 1606.)

Magnificis Generosis, et Egregiis Dominis, Vicecomiti, Judicis nobilium necnon Universitatis Nobilium Comitatus Barsiensis etc., Dominis et Amicis observandissimis.

Köszönetemet, szolgálatomat írom kegyeteknek, mint bizott uraimnak, barátimnak. Akarom kegyeteknek tuttára adni, hogy Meskál uram az kegyetek viceispánja adá énnekem tuttomra, hogy az viceispán-ságot immár tovább nem viselhetné és le akarná tenni; minthogy pedig az kegyetek főispánja Dóty András uram elszakadott az maga Nemzetségétül és velünk nem tart egyet, az gyűlésbe is, sem fejedelmünk, sem mi magunk nem érdemlik meg tőle, hogy csak egy levelet ír vala avagy csak egy emberét külte volna közinkbe: azért ő felsége akarattjából kegyeteknek tuttára adom, hogy ezután főispánjának Dóty András uramat ne tartsa, se ismerje kegyetek. A főispán-ságot ő felsége maga tartja meg, míg kegyeteknek főispánt nevez. Azonban azért az mint országunk törvénye is tartja, viceispán uramnak teljes hatalmat ad ő felsége, hogy minden tisztiben eljárhasson. Meskál uramot ha megtartatja tisztibe jó, ha nem, válasszon kegyetek mást, az ki kegyeteknek tetszeni fog. Isten tartsa meg kegyeteket.

Datum ex arce Trintsinii festo Sancti Stephani 1605.

Kegyeknek szolgálja és barátja

Illyesházy István

IV.

A következő három levél a Turóczmegyére kivetett 1604-iki adópénz 3000 frtnyi hátrálékáról, illetve annak behajtásáról szól. (Congreg. protoc. com. Barsiensis, A. 1606. Hiteles másolatok.)

Egregio Hieroslao Zmeskál, Vicecomiti Comitatus Barsiensis etc., fidelis nobis sincere dilecto.

Stephanus Dei gratia Hungariae Transylvaniaeque Princeps et Siculorum Comes etc. Egregie fidelis Nobis dilecte. Salutem et gratiam nostram.

Mivelhogy a pénzre kiváltképpen való szükségünk vannak, hagyjuk azért kegydeknek, hogy az mely három ezer forint restancia adópénz kegydnél vagyon, azt minden haladék nélkül ide mi kezünkben szolgáltatassa fel kegyd, több írásunkat kegyd erre ne várja, mert mi Illyesházy urammal immár a felől végeztünk.

Datum in libera nostra civitate Cassoniensi die 6. Aprilis Ao 1606.

Stephanus.

V.

Zmeskál azonban, ki 1604-ben Turócz megye adószedője volt, a háromezer forinttal nem igen sietett, azért Bocskay a következő levéllel újra megsürgette.

Generoso Hyeroslao Zmeskal, fideli nobis sincere dilecto.

Stephanus Dei gratia Hungariae Transylvaniaeque Princeps et Siculorum Comes etc. Generose fidelis nobis sincere dilecte. Salutem et gratiam nostram.

Nilván vagyon kegdnél, hogy az elmúlt kassai gyűlésben az urakkal és a nemes országgal együtt elvégeztük, hogy a dicatorok, exactorok és egyéb privata personák, az kiknek kezéhez az nemes ország pénzei szolgáltatassanak, azok ide Kassára, az miként tartoznak, azokat az restanciákat be szolgáltatassák, avagy a hová parantsoljuk, oda aggyák, mivelhogy penig Turotz vármegyének kegdmed volt dicatora, hagyjuk és parantsoljuk kegdnek, hogy az mi leve-lünk látván, az ezerhatszáznégy esztendőbeli három ezer magyar forint restancia pénzt, mely immár kegdnél in paratis vagyon, minden késedelem és fogyatkozás nélkül agyja az mi hivünk Lölkös László kezébe, hogy mindjárt hozhassa ide az mi kincstartó házunkhoz. Secus non facturus. Praesentibus pelectis, exhibenti restititis.

Datum in libera nostra civitate Cassoniensi, die 1. mensis Junii, Anno 1606.

Stephanus.

VI.

A megbízott Lölkös László is megsürgette a pénzt a következő levéllel:

Generoso Domino Hyeroslao Zmeskal etc., Domino mihi semper observandissimo.

Szolgálatomat ajánlom kegdnek, mint jóakaró uramnak. Isten sok jókkal álgya meg kegdet. Az mi kegyelmes Urunk ő fölsége engemet Illyésházy uramhoz és több bizonyos helekre expediált vala 2 die Junii, de viszontak postája érkezék ő fölségének, ki által azt parancesollja, hogy Illyésházy uram bizott dolgot késedelem nélkül elvégezve, ő felségéhez megtérjek, de mivelhogy az Ur Istennek ostora talála elől, a mint az hova kívántatik, nem mehetek, im oda kültem azért kegdnek az ő felsége parantsolattját és intem kegdet ő fölsége authoritásával, kegdmed az ő fölsége parantsolattját megolvassván, az szerint resolvállja magát, és kegd sem napot, sem órát nem várván, jőjön ide Madatsánra hozzám, és hozza meg kegd az három ezer foréntot, jobb és könnyebb leszen kegdnek ide hozni, hogy sem mint Kassára fáradni, mert abban kegd bizonyos legyen, hogy az el nem mulhatik, és ha kegd elnegligállja, addig én Kassára nem mehetek, hanem megkönnyebbölvén az nyavalyából és eféle restanciáknak beszolgáltatásának terminussai eljövén, úgy praecedálok, az mint az ország végezesse tartja és amint ő felsége énnekem megparantsolja, ki ha megtörténik, sem ő felségére, sem

másra kegyed osztán ne vessen. Isten hozza ide kegydet jó egészségben.

Datum in Madatsian, 16 die Junii Anno Domini 1606.

Kegyelmednek mindenkor örömet szolgál

Lölkös László.

Közli: *Dr. Jászai Rezső.*

A „Történelmi könyvtár“ legutolsó (92.) füzetében *Király Pál* írja le „*Dácia történeté*“-t. A számos képpel díszített füzet a legérdekesebb olvasmányok egyike. Ott kezdi a mai Erdély viszontagságait, a hol ez a terület számottevő tényezőként illeszkedik be a világhistóriába: — Dácia meghódításánál, a rómaiak által. Mert a mai Erdély voltaképen csak akkor kezd szerepelni, a midőn a császársággá alakult római köztársaság, nem annyira hódításvágyból, mint inkább a birodalmi határok biztonsága érdekében, Dáciára is rátette a kezét, s leverte a harezias dákokat. A Decsal király tragédiája új korszak kezdete volt Dácia történetében; a római kultúra meghonosodott a mai Erdély zordon bérezei közt és *Király Pál* érdekes adatokkal bizonyítgatja, mennyire el is terjedt és meggyökerezett ez a nyugati műveltség Dáciában. A sok római lelet, a nagy városok romjai, a rómaiaktól művelt aranybányák, a katonai telepek és utak maradványai, stb., mind azt bizonyítják, hogy valamikor, másfélezer, sőt több esztendővel ezelőtt élénk társadalmi életet, virágzó kereskedelmet és ipart teremtettek a rómaiak Dáciában. Ezt az életet írja le és magyarázza igen sok képpel a tudós szerző, — oly színesen és annyi érdekes vonással, hogy nem is történelemnek, hanem szórakoztató, kellemes olvasmányrak véljük. A „Történelmi könyvtár“-t a *Franklin-Társulat* adja ki; egy-egy szám ára 80 fillér.

Az Olcsó könyvtár egyik legutóbbi füzetében (1308, 9. szám) *Deák Ferencz* élet- és jellemrajzát kapjuk *Pulszky Ferencz* tollából. Sokan és sokat írtak már Deákról, de olyan közvetlenül és szellemesen még senki sem, mint *Pulszky Ferencz*. Ez a kis könyv hemzseg az intimitásoktól, az ötletektől. Az egy Kónyi Manót kivéve, a ki mindig intimusa volt Deáknak, talán senki sem ösmerte őt jobban *Pulszky Ferencz*nél: s épen mivel oly nagyon ismerte, el is tudta lesni mindama jellemvonásokat, melyek a kiváló státüs-férfi egyéniségét alkották. S ha még hozzáteszszük, a mit mindenki tud, hogy a *Pulszky*énál ötletesebb, szípkázóbb szellemű írói talentum ritkán akad, bizonyára megértjük azt is, miért oly becses, érdekes és élvezetes ez az olvasmány. — A második füzet (1310—1313. szám) *Shakespaere* leghíresebb és legkedveltebb tragédiáját, a „*Romeo és Juliá*“-t adja *Szász Károly* jeles fordításában. Ez a fordítás, mely